

“Cogito”ya ve “Cogito Dergisi”ne Dair

Durmuş Hocaoğlu

Polemik., Sayı No: 13, Mayıs-Haziran 1994., s.3-5

Durmuş Hocaoğlu, *Polemik* yazıları sıra no: 4

Bibliyografya Künyesi:

Hocaoğlu, Durmuş., ““Cogito”ya ve “Cogito Dergisi”ne Dair”.,
Polemik., Sayı No: 13, Mayıs-Haziran 1994., s.3-5

İstatistikî Bilgiler:

Sayfa: 3; Kelime: 1.305; Kırk.: Boşluksuz: 8.965; Boşluklu: 10.260

Matbû metni tarayarak dönüştüren ve düzenleyen: Durmuş Hocaoğlu

Haziran 2008

Not: 3ncü ve 4ncü sayfalardaki resimler *Cogito*'nun ilgili sayısından yeniden taranarak yerleştirilmiştir

"Cogito"ya ve "Cogito dergisi"ne dair

Durmuş Hocaoğlu

İstanbul'da, Yapı Kredi Yayınları tarafından, "Cogito" adlı yeni bir fikir dergisinin ilk sayısı neşredilmiş bulunmaktadır. Yayıncılarını tebrik eder, başarılar dilerim. Burada, dergi hakkında genel bir eleştiri yapılacaktır.

* İmlâya dair küçük bir ikaz: Dergi başlığı majiskül olarak "COGİTO" şeklinde yazılmıştır; halbuki, kelime Türkçe olmadığından, bu durumda "İ" harfi noktasız olmalıdır: "COGİTO" şeklinde. Yayıncıların bu 'sehv'i, iddialarının büyüklüğü göz önüne alınca 'hata'ya dönüşmektedir; müteakip nüshada düzeltilmesi dileğiyle.

I. COGİTO'YA DAİR

A- Neden "Cogito"?

Öncelikle, zihniyet donanımını ilgilendirmesi bakımından, "Türkiye'de ve Türk dilinde neşredilen, Türklere hitap eden bir derginin isminin neden Türkçe olmadığı'nın sorgulanması gerektiği kanaatında olduğumu belirtmek isterim. Böyle bir sorunun tek mâkul açıklaması, "Cogito" ibaresinin düşünce tarihindeki spesifik yeri ve anlamı ile rabıtalı olabileceğidir.

Derginin dibâcesinde Turhan Ilgaz tarafından kaleme alınan "Neden Cogito?" serlevhalı bildiride, söze, modern Batı felsefesinin babası Descartes ile başlanmakta ve dergide 'Descartçı' bir metod takip edileceği izlenimi verilmektedir. Nitekim, derginin 'ereği'nin "...

çevremizdeki sorunları, bize sorulup duran soruları aklın yöntemliliği ve devingenliği içinde irdelemek..." olarak beyân edilmesi de bu izlenimi kuvvetlendirmektedir. İşte bu noktada, "Cogito" ibaresinin niçin tercih edildiğinin irdelenmesi zarurî olmaktadır: "Cogito", Descartes felsefesinin "take-off" (kalkış; harekete geçiş) noktasıdır. O halde, iş bu "Cogito"yu, kalın çizgilerle derhâtur etmek icap edecektir.

B-Descartes'ın "Cogito"su

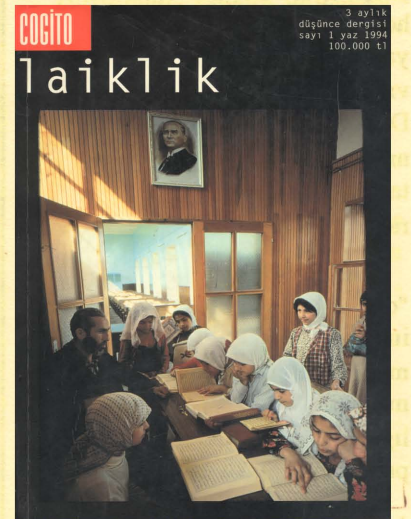
* Descartes felsefesi, "Rasyonalist" bir felsefedir ve Archimedes noktası, "Tanrı" idesidir. Descartes felsefesinde bütün yolların düğüm noktası, aksiyomların aksiyomu, budur.

* Descartes, "bir ve en yetkin varlık olan Tanrı'ya iman"ı en temelli bir aksiyom olarak vaz' eder ve onu, "şüphe etmek düşündürmektir", "düşünmek, var olmaktır", "açık ve seçik olarak kavradığım her şey kesinlikle doğrudur" şeklindeki aksiyomlarının altına döşer. Böylelikle, "Tanrı, hertürlü kusurdan münezze, en yetkin, kadir-i mutlak, tek ve biricik varlıktır; onun beni aldatmaya şüphesiz gücü yeter; ancak, 'aldatmak' bir meziyet değil, bir zaafıdır; o sebeple, Tanrı beni **aldatabilir**, ama **aldatmaz**; bunun içindir ki, "açık ve seçik olarak kavradığım her şey kesinlikle doğrudur", "şüphe etmek

düşündürmektir", "düşünmek var olmaktır" önermeleri doğru olur" sonucuna ulaşılır.

* Bunu ise şu prosedür izler: "Ben, şüphe ediyorum" ⇒ "Şüphe mi her şeye teşmil ediyorum: ben, herşeyden şüphe ediyorum" ⇒ "O halde, şüphe edemeyeceğim tek şüphesizlik, şüphe etmekte olduğumdur" ⇒ "ŞÜPHE EDİYORUM" (kesin doğru, şüphesiz bir bilgi) ⇒ ["Şüphe etmek, düşündürmektir aksiyomu"] ⇒ "DÜŞÜNÜYORUM [COGİTO] ⇒ O HALDE [ERGO] ⇒ ["düşünmek, var olmaktır aksiyomu] ⇒ VAR'IM [SUM] ⇒ Tanrı vardır ⇒ Şeyler Vardır ⇒ Duyumladığım Şeyler, Gerçek Şeyler'dir ⇒ Şeyler (Dış-Dünya) Gerçektir.

* İmdi, Descartes, "Tanrı" idesini ilk önce felsefesinin temelini bir 'aksiyom', en temel aksiyom olarak koymakta, sonra da onun varlığını bir 'teorem' gibi ispat etmektedir [KAZ: İspat (proof) ve kanıtlama (evidence), hassas bir felsefî analizde, hele matematistik bir analizde, birbirlerinin yerine asla kullanılamazlar!]. Descartes

Cogito, üç aylık düşünce dergisi, yaz '94, sayı: 1, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 1994

felsefesinde eleştirilen, onun matematizm'ine aykırı bulunan konulardan birisi de Cartesien Çevrim (Circulation Cartésienne) denen bu husus olmuştur: bir matematiksel prosedürde bir önermeyi önce bir 'aksiyom' olarak almak, sonra onu bir 'teorem' olarak isbat etmek; zira, aynı bir önerme, hem aksiyom, hem teorem olamaz.

* Descartes'in "COGITO-ERGO-SUM" ile varlığını ispatladığı 'BEN' [EGO], "bedensiz, sâfi düşünceden ibaret, soyut ben, ruh (EGO SPIRITUS)"dur.

* 'Bedenli Ben', 'Cismânî Ben' [EGO CORPUS], ispat prosedürünün en sonunda, varlığı ispatlanan 'ben'dir ve Descartes buna 'Gerçek İnsan' der; yani 'bedenli ben', 'gerçek insan'ın varlığı, Tanrı'nın varlığının ispatlanmasından sonra ve "Şeyler" ile beraber ispatlanır.

* Bu prosedüre dikkat edilirse, görülecektir ki, Tanrının varlığının ispatında 'Ontolojik' delil kullanılmasına karşılık, 'Kozmolojik' delil kullanılamaz.

* Descartes'in ideali, bir ilâhiyatçınıninkinden farklıdır. Labert-honnière'in de belirttiği gibi, ilâhiyatçı için "amaç" olan "Tanrının varlığının ispatı", Descartes için, Dış-Dünya'nın, Kozmos'un varlığını meşrûlaştırmak, ona meşrû bir tarzda sahip olmak için zarurî olarak başvurulacak bir "araç"tır.

* İnsan bedeni de dahil bütün "dış-dünya", (yani tabiat, cihan, kâinat, physis, natura, kozmos), meşrûluğunu, temeli 'Tanrı aksiyo-mu'na dayalı ve sonu 'Tanrının varlığının ispatı' olan matematiksel bir proseden almaktadır.

* "Tanrı" idesinin, Descartes felsefesinde "Archievedes Noktası" olmasının sebebi budur: "Tan-

Mayıs 1969. Yarıştay başkanı İsmet Ökten'in emrazı nedeniyle kaldırılmak istemeyen yobak görüşüne karşı, ilk Türkiye Cumhuriyeti'nin barışçılardan İsmet İsmet'i yâ edilecek kararında.

rı", Cartesien felsefede "herşey" demektir!

* Bundan sonra Descartes, artık meşrûlaştırdığı Kozmos'una dönecek ve ona meşrû bir tarzda sahip olacaktır. Bu sebeple Descartes felsefesi 'sübstansiyel' ve 'matematiksel' olduğu kadar 'meşrûiyetçi' bir felsefedir de.

* Kozmos'un meşrûlaştırılması, Kilise Doktrinlerinin Kozmos'una aşağıladığı bir çağda son derece büyük bir anlam taşımaktadır.

* Descartes'in, artık meşrûlaştırılmış dünya'ya bakışı, bir "Dünya Hâkimiyeti" projesidir.

* Descartes bir hakikat araştırmacıdır; onun için, önce 'hakikat' gelir, sonra 'hâkimiyet'. Hâkimiyet, bilgi'ye bağlı olacaktır; o sebeple de, "Bilgi, Kudrettir" ilkesini vaz' etmiştir.

* Onun bu maksatla temellendirdiği sistem, "herşeyin noksansız bilgisini verecek olan", meşhur MATHESIS UNIVERSALIS'dir. Bu, tamamiyle matematiksel bir sistemdir, "Deney" [genel halde:

TÜRKİYE'DE LAİKLİK TARTIŞMALARININ İKİ YÖNÜ BULUNDUĞU SÖYLENEBİLİR:

BİRİNCİSİ; BU ÜLKEDE LAİKLİĞİN GEREKLİLİĞİDİR. Kİ BU, ÖZÜNDE, POLİTİK BİR TARTIŞMADIR.

İKİNCİSİ; YİNE BU ÜLKEDE LAİKLİĞİN OLABİLİRLİĞİDİR. Kİ BU DA, TEMELDE, SOSYOLOJİK, SOSYO-POLİTİK VE ETİK BİR TARTIŞMADIR.

COĞİTO'NUN BU İLK SAYISININ DOSYA KONUSUNU LAİKLİK OLARAK KARARLAŞTIRIRKEN İKİ "TESPİT"İN BELİRLİYİCİLİĞİ BİZİ YÖNLENDİRDİ. BİRİNCİ TESPİT BÜLENT ECEVİT'İNDİR: "LAİKLİK İLKESİ, CUMHURİYET'İN AŞIL TOPUĞUDUR!" İKİNCİ TESPİT DE ŞERİF MARDİN'İNDİR: "TOPLUMUN SORUNLARI, HİÇBİR YERDE ENTELEKTÜEL SEVİYEDE VAZEDİLMİŞ SOYUT PROBLEMLER OLARAK ORTAYA ÇIKMAZ. HALK BU SORUNLARI İHTİYAÇLARININ TATMİNİ OLARAK GÖRÜR. TÜRK AYDINLARI, BU HAKİKATLERDEN HAREKET ETMEDİKÇE, BİR TARAFTAN TOPLUMDAN UZAKLIKLARINI SÜRDÜRECEKLER, DİĞER TARAFTAN DA SÜRPRİZLERLE KARŞILAŞMAYA DEVAM EDECEKLERDİR."

tecrüb (empirie); özel halde tecrübe (experiment) ve müşahade (observation)] yoktur.

* Her hakikat "ratio" ile keşfedilir. Bu felsefeye "Rationalist" denmesinin sebebi budur: bu terim, çocuksu bir sâfiyet ile "akılcılık" olarak tercüme edilemez.

C- "COGİTO"nun

"Cogito"su

"COGİTO" dergisinin, bu şekilde, felsefî bir "COGİTO" kaygusu taşıdığını gösteren bir emâre-ye, bu ilk sayısında rastlayabilmiş değiliz, öyle anlaşılıyor ki sistematik bir felsefeleri yoktur; "Tanrı"yı düşünce mekanizmalarında nereye yerleştirecekleri meçhûldür, 'varlık' önce meşrûlaştınp, sonra, 'ratio' ile bütün bilgisine sahip olmak üzere yola çıkacaklarını da anlayamamaktayız.

Lâkin denebilir ki, bu teşebbüs belki de Descartes'ı yeniden keşfeden ve onu yeni bir yoruma tâbi tutan, yeni bir Cartesien Okul'un do-

ğuşunu haber vermektedir. Böyle bir teşebbüs, heyecan verici olduğu kadar, ciddi bir merak ve ilgi konusu da olacaktır. Ne var ki, Descartes'dan, 'Cogito'dan yola çıkan, 'Cartesien', 'Cogitif' olmaya soyunan her düşünce akımı, Cartesienizm'in şu temel kurallarına riayet etmekle yükümlü olacağını unutmamalıdır: "O âna kadar doğru kabul edilen her şeyden şüphe etmek" ve "sistematik olmak."

COGİTO dergisinin, 'COGİTO'yu naif, alelumum tarzda bir "DÜŞÜNÜYORUM" mânâsına aldığı anlaşılmaktadır. Ancak, burada dikkat edilmesi gereken 'küçük' bir nokta var: "Cogitate", sade ve basit anlamdaki "düşünmek" eylemini değil, ciddi ve derinlikli, yani "teemmül"le "düşünmek" anlamını ifade ediyor.

"COGİTO" dergisi, "COGİTO"ya yazık etmiştir.

II. LAİKLİK MANİFESTOLARI:

Dergi, kendisini deklare ederken "demokratik" olduğunu belirtmekte, hattâ bunun bir "zorunluluk" olduğunu vurgulamaktadır.

Ancak, "Laiklik" tartışmalarına ayrılan ilk sayıda nâhoş bir imtihan vermektedir. 10 ve 11. sayfalarda, karşılıklı konmuş olan, alt yazılı bir fotoğraf ve büyük punto ile dizilmiş vecizelerle dolu bir sayfa, bütünsellik içerisinde bir 'Laiklik Manifestosu' niteliği kazanmaktadır.

A-Bir Zihniyetin Fotoğrafı

Eski Yargıtay başkanlarından İmran Öktem'in olaylı cenaze merasiminden bir enstantaneyi aksettiren fotoğrafın alt-yazısındaki cümleler, bir zihniyetin fotoğrafıdır:

"yobaz güürühu"na karşı, "laik" Türkiye Cumhuriyeti'nin kurucularından İsmet İnönü'yü "korumak" için "silaha sarılan" asker. Böylelikle, 'laik' cumhuriyet'in nasıl korunacağı, lisan-ı hâl ile ve gayet veciz bir sûrette ifade edilmektedir: "şiddet". [Meraklılarına hatırlatma: 'laisist' literatürdeki anahtar kelimelerden birisi de 'yobaz'dır ve 'başı ezilecek adam' demektir].

B- İki Tesbit

İkinci ve 'yazılı' manifestoda, dergi editörleri, Laiklik konusunda 'iki tesbit' tesbit etmişlerdir.

Birincisi bir siyaset adamına, ikincisi ise bir fikir adamına aittir. Ancak, ikincisi, hem dergiyi tekzip ediyor, hem de birincisini. Dergiyi tekzip ediyor; zira, 'demokratik' olduğunu vurgulayan 'DÜŞÜNÜYORUM' dergisi, kendisi gibi 'düşünmeyen'lere neyi revâ gördüğünü lisan-ı münasip ile izhar etmektedir. Birincisini tekzip ediyor, zira...

Aşıl Topuğu

Bülent Ecevit'in tesbitine göre, "Laiklik ilkesi, Cumhuriyet'in Aşıl Topuğu'dur."

Bu tesbit iki türlü tefsir edilebilir:

Birincisi, basit bir "sürç-i lisan" edilmiştir ve bu da söz konusu önermenin, kendi içinde doğru ve tutarlı olmasını engellemez; ancak, 'Aşıl Topuğu' yerine, 'Arşimed Noktası' gibi bir deyim kullanılması daha münasip ve muvafık olurdu. Zira, Sayın Ecevit'in önermesine, "Laiklik ilkesi, Cumhuriyet'in temelidir" anlamını yüklediği farzedilebilir.

İkincisi, bu önermenin bir "hak teslimi" olduğudur. Bu takdirde ise

bahis konusu önermeyi kendi içinde doğru ve tutarlı sayamayız; lâkin objektif hakikata uygun düştüğü ileri sürülebilir: El-hak, laiklik ilkesi, Cumhuriyet'in Aşıl Topuğu'dur!

Nedir 'Aşıl Topuğu'? Bilenler bilir: Aşıl Topuğu, bir sistemin "en zayıf" noktasıdır; daima kalın zırhlarla, muhafızlarla korunması gerekir; zira o asla kendi-kendisini savunamaz.

İmdi, eğer bu tesbit Şerif Mardin'in tesbitiyle birlikte mütalea edilirse, "halkın, bu sorunu ihtiyaçlarının tatmini olarak görmediği" sonucuna varılabilecektir. Yani, Laiklik, toplumun tabanından gelmemektedir, ya da laiklerde 'bu hususta ciddi endişeler vardır: Toplumda mâkes bulmayan bir 'kurum', elbette 'Aşıl Topuğu' olacaktır.

Öyleyse, bu Aşıl Topuğu, korunmalıdır! Nasıl mı? Bu dergi ve bu dergiyi çıkararak arkadaşlar demek isterler ki, "yandaki fotoğrafta görüldüğü gibi..."

Buyurunuz, 'Laiklik' tartışmasına!

COGİTO, üç aylık düşünce dergisi, yaz 1994, sayı: 1, Yapı Kredi Bankası Yayını, İstanbul - Temmuz, 1994.

